

Publicerad på webbplatsen Kansalaisyhteiskunta.fi 26.11.2020

<https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/sivistys-on-taydempaa-ihmisyytta/>

Bildning är en rikare form av mänsklighet

Eero Ojanen

I det allmänna språkbruket har begreppet bildning åtminstone tre eller fyra användningssätt. För det första är bildning ungefär samma sak som utbildning eller belästhet. Bildning har att göra med kunskap eller vetskap och därigenom studier.

Den andra grundläggande betydelsen kopplar bildning till ett visst beteende eller en viss verksamhet. Bildning är rätt slags beteende och handlar om att följa seder och verksamhetsmodeller som anses vara rätta. I denna bemärkelse förknippas bildning oftast med individen och det individuella beteendet, men det är också samhällets sak att följa de bildade spelreglerna.

I sin mest omfattande betydelse är bildning ungefär samma sak som hela den mänskliga kulturen. Till kulturen och bildningen hör då all mänsklig verksamhet, de livsformer som människan skapat och människans sätt att leva i naturen och forma den.

Om vi på något sätt vill ha ett ”djupare” förhållande till bildning är det mycket motiverat att säga att bildning ska beröra hela människan och vara kopplad till hela mänskligheten.

Bildning är att bli människa

De starkaste grundbetydelserna som förknippas med bildning är en stark personlig anknytning, internitet och betoning av kreativitet. Bildning är inte bara ett ytligt inpluggande eller att hålla in kunskap i huvudet, utan något som växer fram ur ett eget behov och självständigt tänkande. Av detta följer i sin tur att bildning inte helt kan styras eller normeras.

Bildningen kommer ofta nära kulturbegreppet. Bildning omfattar en medveten strävan efter att skapa kultur och dessutom en kultur som motsvarar vissa mål.

Bildning är något som är väsentligt förknippat med det vi kallar mänsklighet. Om bildning är att bli människa, omfattar den å ena sidan allt mänskligt, det vill säga allt som skapats av människan, å andra sidan ställer den exakta krav på människans skapelser, nämligen krav på mänsklighet.

Bildning är en ständig kamp

Bildning är inte bara framsteg eller att lära sig nya saker, utan en hård konflikt och kamp som människan måste föra mellan utomstående kunskap och sitt eget tänkande.

Även om det i princip finns en lösning eller försoning på denna konflikt, innebär det inte någon slutlig situation där konflikten skulle upphöra att finnas. Tvärtom är bildning en förmåga att identifiera denna grundläggande konflikt i människans medvetenhet, leva i den och ständigt sträva framåt med den.

Bakgrund till begreppet bildning

Den tyska Bildung-traditionen som har haft en stark inverkan på begreppet bildning, är förknippad med tanken att bildning är att bli människa.

Bildung hänvisar bokstavligen till bilden och å andra sidan innebär det någonslags formande, alltså att bli bild. I bakgrunden finns en urgammal tanke om människan som Guds avbild. Bildung-tanken hänvisade ursprungligen till att varje människa inom sig bär någon form av gudomlig gnista, dvs. möjlighet.

Bildung är formande, civilization beteende.

Numera ligger även engelskans civilization eller culture starkt i bakgrunden när man talar om bildning. Civilization är kanske i större utsträckning yttre beteende, att bygga upp en kultur utifrån en viss ordning och rationellt accepterade verksamhetsmodeller.

Civilization betonar mer synen på kulturens objektiva och historiska utveckling, medan Bildung mer hänvisar till andan och individen.

Bildning är inte längre en motsats till naturen

På 1800-talet och ännu på 1900-talet ställdes bildning och natur mot varandra. För J. V. Snellman, den kanske viktigaste finländska utvecklaren av bildningsidén, handlade bildning om att övervinna det naturliga och föra det till en ny, förädlad form för att tjäna människan. Naturen är en nödvändig utgångspunkt för människan, men bildning är att överskrida det naturliga.

Den ökade kontrollen över naturen har ansetts vara ett kännetecken för bildningen och naturen innebär i detta fall både den yttre miljön och människans egna, "naturliga" instinkter och tendenser. Konflikten mellan naturen och bildningen, där naturen är "lägre" och bildningen "högre", är en av de mest problematiska punkterna hos Snellman och hela den tidigare bildningsstraditionen.

Bildning förutsätter inte att människan är överlägsen den övriga naturen.

Om man talar om begreppet bildning i sin helhet förutsätter det inte på något sätt människans överlägsenhet och i det avseendet en särställning i förhållande till den övriga naturen. Människan har dock en särställning i förhållande till sig själv, eftersom bara hon är ett jag för sig själv och en medlem av sin egen art. Men den bildningsmässiga medvetenheten om den egna särställningen tar sig uttryck i ansvarstagande och omsorg om den övriga naturen.

Nu kan man se att bildning är en förmåga att inte förstöra naturen, mod att erkänna naturens egna villkor och ändå inte avstå från de grundläggande villkoren för mänskligheten.

Bildning eftersträvar inte kontinuerlig tillväxt och framgång

Många människor känner att när de deltar i något litet, konkret och även obetydligt kulturarbete är de del av något större. Och inte bara en del, utan människan bär rentav upp det större. Denna upplevelse är i själva verket det som motiverar människan och ger henne styrka att fortsätta.

När man strävar efter bildning måste man avstå från att prioritera framgång och se bildningen som en prioritet. Bildning handlar i hög grad om att bevara och upprätthålla. Det handlar inte om oändlig tillväxt, framsteg och utökning.

Med tanke på bildningen är det viktigt att lära sig att avstå från illusioner om gränslöshet som är förödande för människan. Människans kreativitet, individualitet, unikheter och enorma möjligheter finns alltid uttryckligen inom vissa gränser.

Hjärtats bildning

Bildningens hårda kärna, idén om att bli människa, har i svenskan greppats med det utmärkta uttrycket "hjärtats bildning". Det är en attityd som är stillsam, värdig och upprätthåller livet, en stolt attityd som är ödmjuk men samtidigt medveten om sitt eget värde och sig själv. Uppkomsten och upprätthållandet av hjärtats stillsamma bildning är en uppgift för all annan bildning.

Bildning är inte bara ett samhälleligt projekt utan individens angelägenhet. Hjärtats bildning visar att bildning inte är extern inläring, inte förfinat beteende eller godtyckligt fastställd etikett. Bildning är människans enkla människovärde, en förfining i vardagen, som utgår från att människan känner sitt eget och andras värde och kan respektera livet.